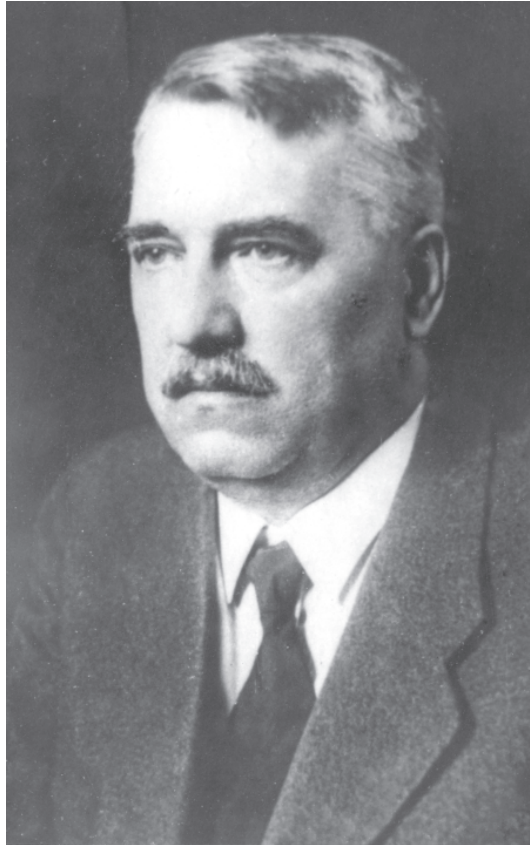

ZNANSTVENI SKUP S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
JOSIP MATASOVIĆ I PARADIGMA KULTURNE POVIJESTI

PROGRAM SKUPA I SAŽECI IZLAGANJA

JOSIP MATASOVIĆ (Vrpolje, 18. kolovoza 1892. – Zagreb, 10. veljače 1962) jedna je od najoriginalnijih pojava u novijoj povijesti hrvatske historiografije. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova, kada u hrvatskoj historiografiji još izrazito prevladava interes za „ratove i mirove“, to jest za političke događaje, protagoniste i institucije, Matasović se promišljeno okrenuo istraživanju materijalne i duhovne svakodnevice novovjekovnih društava u hrvatskim krajevima. Time se na svoj način uklopio u tokove onodobne europske „kulturne povijesti“, koju su svojim klasičnim djelima etablirali Jacob Burckhardt i Johan Huizinga. U duhu tadašnje kulturnopovijesne paradigme, Matasović je nastojao, kroz istraživanje raznorodnih i često nekonvencionalnih povijesnih izvora, ponuditi „portrete vremena“, a činjenice „velike povijesti“ dopuniti i obogatiti, kadšto i relativizirati, uvidima i spoznajama o „maloj povijesti“.

Pedeseta obljetnica Matasovićeve smrti, koja se navršava ove godine, prigoda je da se potaknu novi, multidisciplinarni i analitički pristupi njegovu opusu, kao i da se osveži teorijsko i metodološko promišljanje kulturnopovijesnog istraživanja prošlosti kojemu je Matasović u hrvatskim okvirima bio začetnik.

**Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje**

u suradnji s Hrvatskim državnim arhivom (Zagreb),
Društvom za hrvatsku povjesnicu (Zagreb)
i Gradskom knjižnicom Slavonski Brod

organizira

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

**“Josip Matasović i
paradigma kulturne povijesti”**

(Gradska knjižnica, Slavonski Brod, 23.-24. studeni 2012.)

Znanstveni odbor skupa:

dr. sc. Damir Agičić (Zagreb),
dr. sc. Stanko Andrić (Slavonski Brod),
dr. sc. Mato Artuković (Slavonski Brod),
dr. sc. Neven Budak (Zagreb),
dr. sc. Stjepan Ćosić (Zagreb),
dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb),
dr. sc. Suzana Leček (Slavonski Brod).

Organizacijski odbor skupa:

Stanko Andrić,
Suzana Leček,
Domagoj Maratović,
Željka Marić,
Tatjana Melnik,
Marijan Šabić.

PROGRAM SKUPA

(Napomena: svaki izlagač ima na raspolaganju 15 minuta.)

Petak, 23. studeni 2012.

11.00 - 11.15 Otvorenje skupa

11.15 - 13.00 **Kulturnopovijesna paradigma – kod Matasovića i šire**
(moderatorica Suzana Leček)

1. **Dinko Župan** (Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slav. Brod):
Od Burckhardtove *Kulture renesanse u Italiji* do nove kulturalne povijesti
2. **Zrinka Blažević** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Povratak potisnutog: kulturna historija nakon “lingvističkog obrata”
3. **Zdenka Janeković Römer** (Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik):
Matasovićeva koncepcija kulturne povijesti u časopisu „Narodna starina“
4. **Teodora Shek Brnardić** (Hrvatski institut za povijest, Zagreb):
Matasovićev koncept kulturne povijesti u djelu *Iz galantnog stoljeća*
5. **Drago Roksandić** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Matasovićevi inovacijski doprinosi vojnokrajiškoj historiografiji
6. **Neven Budak** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Josip Matasović i Povijesno društvo „Otium“

Diskusija

13.00 - 16.00 **Zajednički ručak (Hotel Savus) i**
razgled grada (savska obala, samostan)

16.00 - 17.30 **Život i osobnost Josipa Matasovića**
(moderatorica Zlata-Živaković Kerže)

7. **Tihana Luetić** (Odsjek za povijesne znanosti HAZU, Zagreb):
Studentski dani Josipa Matasovića u svjetlu njegove korespondencije

8. **Stjepan Matković** (Hrvatski institut za povijest, Zagreb):
Josip Matasović i "mladohrvatski" pokret
9. **Mato Artuković** (Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slav. Brod):
Politički nazori Josipa Matasovića
10. **Vladan Jovanović** (Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd):
Filozofski fakultet u Skoplju - (ne)dobrovoljno stjecište jugoslavenske međuratne inteligencije
11. **Boban Petrovski** (Filozofski fakultet, Skoplje):
Fond "Filozofski fakultet" u DARM
- najznačajniji arhivski izvor o karijeri Josipa Matasovića u Skoplju

Diskusija

17.30 - 17.45 Stanka

17.45 - 19.00 **Život i osobnost Josipa Matasovića (nastavak)**
(moderator Dino Mujadžević)

12. **Damir Agičić** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Matasovićevo viđenje uloge sveučilišta i studenata u javnom životu
13. **Tomislav Galović** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Josip Matasović kao profesor pomoćnih povijesnih znanosti
na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
14. **Stjepan Čosić** (Hrvatski državni arhiv, Zagreb):
Prilozi biografiji Josipa Matasovića
15. **Marijan Bosnar** (Hrvatski državni arhiv, Zagreb):
Osnovne značajke osobnog arhivskog fonda Josipa Matasovića
u HDA s posebnim osvrtom na korespondenciju

Diskusija

19.30 - 21.00 Večera (Hotel Savus)

Subota, 24. studeni 2012.

9.00 - 10.15 **Matasovićeve teme i radovi**
(moderator Dinko Župan)

16. **Zlata Živaković Kerže** (Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slav. Brod):
Matasović kao istraživač gospodarske povijesti

17. **Tihana Petrović Leš** (Filozofski fakultet, Zagreb)
– **Suzana Leček** (Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slav. Brod):
Tema žene u Matasovićevim istraživanjima

18. **Marta Fiolić, Nikolina Šimetin Šegvić**:
Mozaik Matasovićevih kulturnopovijesnih sličica 18. i 19. stoljeća

19. **Dino Mujadžević** (Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slav. Brod):
Rad Josipa Matasovića na objavljivanju osmanskih dokumenata fojničkog samostana

Diskusija

10.15 - 10.30 Stanka

10.30 - 12.00 **Matasovićeve teme i radovi (nastavak)**
(moderatorica Suzana Leček)

20. **Filip Šimetin Šegvić**:
Josip Matasović o Habsburgovcima

21. **Branimir Janković** (Filozofski fakultet, Zagreb):
Kako pisati biografiju povjesničara? Matasovićev *Životopis Mije Brašnića*

22. **Ante Grubišić** (Muzej Slavonije, Osijek):
Stari osječki most – Matasovićev prilog lokalnoj povijesti

23. **Josip Miletić** (Filozofski fakultet, Zadar):
Matasovićevo zanimanje za Reljkovićeve djela

Završna diskusija

Zaključenje skupa

12.00 Razgled grada (tvrđava Brod)

13.00 Zajednički ručak (Hotel Savus)

** U povodu 50. obljetnice Matasovićeve smrti i u koordinaciji s ovim znanstvenim skupom, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu postavit će izložbu posvećenu arhivskoj ostavštini Josipa Matasovića (od 30. studenoga do 31. prosinca 2012.)*

SAŽECI IZLAGANJA

Damir AGIČIĆ

(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Matasovićevo viđenje uloge sveučilišta i studentata u javnom životu

Josip Matasović djelovao je niz godina kao sveučilišni nastavnik u Skoplju i Zagrebu. U izlaganju će se prikazati kako je vidio ulogu sveučilišta, sveučilišnih nastavnika i studenata. Svoje je viđenje organizacije sveučilišne nastave, problema koji je prate te položaja profesora i studenata opisao u brošuri *O univerzitetima* (Zagreb 1933), a o mnogim je pitanjima organizacije nastave i odnosa prema studentima vodio i interne zabilješke kao profesor i, kasnije, kao honorarni nastavnik pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ukazat će se na prijedloge koje je Matasović iznosio u svrhu poboljšanja sveučilišta, nastavnog procesa općenito, kao i znanstvenih istraživanja te odnosa studenata prema nastavi i profesorima.

Mato ARTUKOVIĆ

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Politički nazori Josipa Matasovića

Tema «Politički nazori Josipa Matasovića» vrlo je zanimljiva, ali je i tema u kojoj se može postaviti puno više pitanja, nego naći odgovora. Politička orijentacija u ranom periodu njegova života može se potkrijepiti s puno izvora. U pismima iz 1910. rođak Antun Matasović naziva ga frankovcem. Njegova suradnja u časopisu «Mlada Hrvatska» 1908.-1913. predstavlja nam ga kao mladoga starčevićanca, koji je s grupom sumišljenika nastojao među mladom generacijom stvoriti pokret s motom povratka utemeljiteljima pravaštva Anti Starčeviću i Eugenu Kvaterniku. Na tom temelju ti su mladi ljudi u tada dezorijentiranoj Hrvatskoj htjeli stvoriti narodnu inteligenciju koja bi bila u stanju «da jaz između puka i gospode zatrpa, da narod kulturno emancipira, kadra da ga gospodarski podigne». «Mladohrvati» obnavljaju i retoriku i temeljne misli izvornoga pravaštva, «sveta deviza» im je «Hrvatska Hrvatima». Mladi entuzijasti, među kojima značajnu ulogu igra Josip Matasović, ističu da su pozvani «da Hrvatsku uskrisimo, da narod hrvatski emancipiramo ispod političke i kulturne tuđinske prevlasti». Izbijanjem rata mladohrvatska grupa prestala je postojati.

Matasovićeve političke nazore od 1918. i dalje moguće je pratiti samo uz teške istraživačke napore. On se politički nije izjašnjavao niti za jednu postojeću stranku. U jednom pismu oca iz 1920., kada su u Zagorju, Posavini i Podravini izbili seljački nemiri pod vodstvom Radićeve seljačke stranke, on očekuje da će se proširiti i na Slavoniju, i oca savjetuje: «Ne izražavaj se ni pro, ni contra... Dragi tata, saberi se, čuvaj se i malo govori.»

Pod ovom devizom, koliko nam u ovoj fazi istraženosti otkrivaju izvori, Matasović je proveo svoj život. No, njegovo stradanje u potrazi za poslom (a bilo je razdoblje kad je i po više mjeseci ostajao bez zaposlenja) natjeralo ga je da koji put otkrije političku pozadinu tog stradanja. Uporno je od 1919. tražio stalno namještenje u Zagrebu. Od 1924. do 1941. bio je docent, izvanredni i redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Skoplju. To je osjećao kao svoju sudbinu, ali ne i kao svoju sreću. Smatrao je da mu do namještenja u Zagrebu ne daju doći razni klanovi, a da ga u Beogradu ne žele jer ga smatraju frankovcem.

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske Matasović je već 28. svibnja 1941. imenovan savjetnikom kod Ministarstva bogoštovlja i nastave i ujedno mu je povjereno vršenje dužnosti ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu. Uz to je bio i profesor na Filozofskom fakultetu. Je li ovo «ispunjenje svih želja» ima zahvaliti, pored svoje stručnosti, i činjenici

da je njegov prijatelj iz mladosti, dr. Mile Budak, postao ministar bogoštovlja i nastave, izvori ne odgovaraju izravno. Ali, to je vrlo moguće. Činjenica je da je i broj radnika u Arhivu podvostručen, da je novčani doprinos za rad Arhiva višestruko uvećan.

No, prava je zagonetka kako je Matasović ostao na mjestu ravnatelja Državnog arhiva i poslije rata, i bio to sve do umirovljenja 1958. Tko ga je politički štitio u tim danima, kada su smjenjivani i ubijani ljudi i na neznatnijim funkcijama, autor ovih redaka za sada ne može odgovoriti. No, ovi dani poslijeratnog službovanja nisu prošli bez problema. Iako je bio redoviti profesor već 1930-ih godina, bio je degradiran na zvanje sveučilišnog docenta. Mislimo da su te odluke, očito u suprotnosti sa zakonom i nove komunističke države, bile politički motivirane.

Povratak potisnutog: kulturna historija nakon „lingvističkog obrata“

S krizom poststrukturalizma i njegove total(itar)ne filozofije jezika, kulturna se historija suočila s ozbiljnim problemom redefiniranja svojih osnovnih epistemoloških premisa i metodoloških procedura. Naime, upravo zahvaljujući „lingvističkom obratu“ koji je iznjedrio semiotičko poimanje kulture, krajem 1980-ih godina kulturna historija postaje najpropulzivnijom historijskom subdisciplinom specijaliziravši se za interpretativnu analizu složenih značenjskih sustava. Međutim, u okviru suvremene teorije historije sve su glasniji zahtjevi da se historijsko istraživanje od analize simboličkih struktura okrene prema praksama koje se smatraju prostorima križanja diskurzivnih determinanti i njihovih individualnih reaktualizacija. Time je, nakon desetljetne epistemološke dominacije diskursa, u kulturnoj historiji došlo do trijumfalnog povratka potisnutog: povijesnog aktera. Stoga će se u ovome izlaganju pokušati zacrtati nove smjernice razvoja post-poststrukturalističke kulturne historije koja, s oslonom na neofenomenologiju i prakseološke teorije (de Certeau, Giddens, Bourdieu, Reckwitz), svoj istraživački fokus sve više pomiče na prakse rekurzivne resignifikacije. Riječ je o fenomenima adaptivne uporabe povijesno specifičnih kulturnih resursa od strane povijesnih aktera koji se više ne poimaju kao diskurzivno proizvedene „subjektne pozicije“, već kao intencionalni korisnici i semantički resignifikatori povijesno konstruiranih značenjskih sustava.

Marijan BOSNAR

(Hrvatski državni arhiv, Zagreb)

Osnovne značajke osobnog arhivskog fonda Josipa Matasovića u Hrvatskom državnom arhivu s posebnim osvrtom na korespondenciju

Izlaganjem će se ukazati na osnovne činjenice vezane uz rukopisnu ostavštinu Josipa Matasovića koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu. Točnije, istaknule bi se osnovne značajke vezane uz strukturu i sređivanje njegova osobnog fonda, a pritom bi poseban naglasak bio stavljen na strukturu Matasovićeve opsežne poslovne i privatne korespondencije. Potonja je smještena u 14 arhivskih kutija te obuhvaća 831 korespondenta. Među njima se nalaze brojni znameniti pojedinci (povjesničari, arheolozi, ekonomisti, odvjetnici, lingvisti, političari, etnolozi i pisci) i pravne osobe s kojima se stvaratelj dopisivao tijekom šezdesetgodišnjeg razdoblja. Kao posebnu zanimljivost treba naglasiti Matasovićevo dopisivanje sa znamenitim hrvatskim književnicima 20. stoljeća poput Miroslava Krležu, Ivane Brlić-Mažuranić, Ivana Gorana Kovačića, Antuna Gustava Matoša i Dragutina Tadijanovića. Cjelovitost i vrlo dobra očuvanost Matasovićeve osobnog fonda, impresivna količina i struktura korespondencije, kao i širok djelokrug njegovih korespondenata čine njegovu rukopisnu ostavštinu ne samo nezaobilaznim izvorom za proučavanje brojnih vidova života i djelovanja Josipa Matasovića, već i nadasve vrijednim izvorom za historiografiju i vrijeme u kojem je Matasović živio.

Neven BUDAK

(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Josip Matasović i Povijesno društvo „Otium“

Povijesno društvo „Otium“ osnovano je 1992. sa svrhom promicanja onih povijesnih tema koje je *mainstream* historiografija zaobilazila i koje nisu bile predviđene niti nastavnim programima na hrvatskim sveučilištima. Riječ je bila, prije svega, o povijesti svakodnevice i o mikrohistoriji. Zato ne čudi da su pokretači društva svoj uzor nalazili i u radovima Josipa Matasovića, koji je znatno ispred svog vremena istraživao mikrohistorijske teme i na stranicama „Narodne starine“ poticao takvu vrstu proučavanja prošlosti. U povodu stote obljetnice rođenja Josipa Matasovića, „Otium“ je 1992. organizirao njemu posvećen znanstveni skup na kojem je održano deset izlaganja. Taj je skup na neki način bio prva javna prezentacija društva i njegova programa, a ujedno i svojevrsni povratak Matasovića u hrvatsku historiografiju.

Stjepan ĆOSIĆ

(Hrvatski državni arhiv, Zagreb)

Prilozi biografiji Josipa Matasovića

U izlaganju će biti riječi o kasnom razdoblju profesionalnog života Josipa Matasovića, a posebno će se nastojati bolje rasvijetliti njegovo razmjerno dugo službovanje na mjestu ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu u politički iznimno burnim vremenima, od 1941. do 1958.

Marta FIOLIĆ

Nikolina ŠIMETIN ŠEGVIĆ

(Zagreb)

Mozaik Matasovićevih kulturnopovijesnih sličica 18. i 19. stoljeća

Historiografska djelatnost Josipa Matasovića, u doba kada on istražuje, piše i publicira, odudara od dominantne prakse na našem području. Na različite načine on nastoji spojiti povijest i kulturu – kulturu u njenom najširem spektru. Pa će se tako s jedne strane baviti kulturom odijevanja, kulturom stanovanja, mentalitetom, različitim svakodnevnim praksama i ritualima, odnosno privatnim životom „malog čovjeka“, pritom jednaku pažnju posvetivši kako plemstvu, tako i običnom puku, a s druge na primjer ekonomijom, čitavo vrijeme ne zaboravljajući ili zanemarujući općepriznati, politički povijesni kontekst. Autorice će, stoga, pratiti Matasovićev prikaz povijesti hrvatskog 18. i 19. stoljeća preko sličica koje je crpio iz povijesne jednako kao i iz sociološke, etnološke, kulturološke i drugih vizura koje samo mogu oplemeniti povijesnu znanost i spoznaju o hrvatskom društvu toga vremena. Matasovićevo viđenje kulturne povijesti i povijesti svakodnevice tražit će se u njegovim djelima, njegovoj ostavštini, motivima i utjecajima.

Tomislav GALOVIĆ

(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Josip Matasović kao profesor pomoćnih povijesnih znanosti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Duga je i plodonosna tradicija pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu – još od vremena osnutka modernog sveučilišta pa sve do suvremenih dana. Iako je Katedra za pomoćne povijesne znanosti formalno utemeljena 1908., predmeti iz toga skupa znanosti predavali su se na Odsjeku za povijest puno prije navedene godine. Među one koji su svojim nastavnim radom, profesorskim i znanstvenim angažmanom obilježili jedan dio pomoćnih povijesnih znanosti u Hrvatskoj nalazi se i ime dr. Josipa Matasovića (1892. – 1962.). Od školske godine 1945./1946. Matasović, tada ravnatelj Državnog arhiva (danas Hrvatski državni arhiv) u Zagrebu, kao honorarni profesor predaje pomoćne povijesne znanosti. Predmet proširuje i drugim pomoćnim povijesnim disciplinama: metrologijom, arhivistikom, sfragistikom, heraldikom, genealogijom i historijskom geografijom, te utemeljuje knjižnicu za seminar iz pomoćnih povijesnih znanosti. Od 1951. Matasovića je asistentica bila Ranka Stojsavljević. Na temelju građe iz Arhiva Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (red predavanja), Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu (osobni fond), te Arhiva Rektorata Sveučilišta u Zagrebu (personalni spisi), ali i osobnih svjedočanstava pojedinih studenata, a danas uglednih znanstvenika, prikazat će se aktivnosti Josipa Matasovića na polju pomoćnih povijesnih znanosti uopće, a napose u navedenom razdoblju.

Ante GRUBIŠIĆ

(Muzej Slavonije, Osijek)

Stari osječki most – Matasovićev prilog lokalnoj povijesti

Slučajno ili ne, u zadnje četiri godine most kojim se za osmanlijske vladavine iz Osijeka prelazilo u Baranju iznova privlači interes stručne javnosti. No, ta lokalna povijesna činjenica, svakako i od šireg onovremenog značaja, u posljednje vrijeme intrigira i širu javnost najavama nekih da će se rekonstruirati barem jedan dio starog mosta, time stvoriti turistička atrakcija i sl. Glede toga može se reći kako se radi i o jednom uspjehu lokalne historiografije koja podržava interes i bavi se ovom temom već stotinjak godina, te je izazvala zanimanje one globalnije historiografije, što i jest jedan od njezinih glavnih ciljeva, pa su se temom starog osječkog mosta počeli baviti kroz stručno-znanstvene projekte konzervatori, arheolozi, povjesničari, povjesničari umjetnosti i arhitekti. Tako, osim što su podvodni i kopneni arheolozi Hrvatskog restauratorskog zavoda 2009. već obavili preliminarna istraživanja, nakon kojih se metodom datiranja radioaktivnim ugljikom utvrdilo kako pronađeni drveni piloni iz bare Gola kod Darde odgovaraju vremenu opstojanja tzv. Sulejmanovog mosta, HAZU u suradnji s Institutom za povijest umjetnosti iz Zagreba provodi projekt kojim će se istražiti zapadni i turski izvori o mostu, te prostorno-povijesna struktura. Prvi koji je na jedan, za ono vrijeme vrlo stručan način, napisao studiju o starom osječkom mostu bio je Josip Matasović. S obzirom na prvorazrednu temu historijske geografije, a Matasović je po obrazovanju bio upravo to - povjesničar i geograf, njegov tekst ostavlja dojam o radu iz velikog znanstvenog interesa i zadovoljstva, pa se to njegovo djelo i danas zna citirati na prvom mjestu unatoč vremenu nastanka (1929.) i činjenici da on nije ni prvi niti jedini pisao o mostu. Prvi koji je pisao o ovome bio je Vjekoslav Celestin, kustos, upravitelj i tadašnji jedini zaposlenik Gradskog muzeja u Osijeku. On je 1909. u osječkom listu "Die Drau" objavio poduži tekst *Die türkische Brücke bei Esseck*, a na to je bio ponukan, najvjerojatnije, prikupljenim medaljama i bakropisima, tj. vedutama s prikazom mosta koje je Muzej otkupljivao u Beču, Münchenu, Leipzigu i drugdje najkasnije od 1894. Filologu Celestinu, zaokupljenom prije sveg numizmatikom i arheologijom, bez dovoljnog poznavanja povijesnih izvora, možemo biti zahvalni na tome što se uopće prvi dohvatio ove teme i ukazao na građu, koju poslije posuđuje Matasović, što se vidi iz pečata na vedutama mosta u radu *Stari osječki most*.

Zdenka JANEKOVIĆ RÖMER

(Zavod za povijesne znanosti HAZU, Dubrovnik)

Matasovićeve koncepcija kulturne povijesti u časopisu „Narodna starina“

“Narodna starina”, časopis koji je Josip Matasović uređivao od 1922. do 1935, bio je pravi historiografski i prosvjetiteljski projekt, s jasnom uređivačkom koncepcijom. “Starina” je bila namijenjena široj publici: namjera uredništva bila je poučiti puk i potaknuti u njemu ljubav za vlastitu prošlost i starine. Pristup proučavanju kulturne prošlosti u „Starini“ bio je interdisciplinaran, pa su svoje mjesto u časopisu našli povjesničari, povjesničari umjetnosti i književnosti, etnolozi, muzikolozi, arheolozi, lingvisti.

Časopis je tematski bio vrlo široko zamišljen. Prilozi obuhvaćaju kulturnu povijest svih Južnih Slavena, od prethistorije do 20. stoljeća (s osobitim naglaskom na 18. stoljeće). Važno mjesto u časopisu zauzimaju materijalna kultura, etnologija, muzeologija, urbana povijest, crkvena i vjerska povijest, školstvo i obrazovanje, vojna povijest, povijest medicine, književnost, likovne umjetnosti, pomoćne povijesne znanosti. Iako je bila usmjerena prvenstveno izučavanju kulturne povijesti, “Narodna starina” nije bila zatvorena za tradicionalne političke teme niti za akademsku historiografiju. Drugi, također važan pol časopisa, čine zabavne povijesne crtice koje su privlačile interes publike i istovremeno je educirale.

Matasovićev urednički rad u „Narodnoj starini“ naslanja se na prosvjetiteljsku tradiciju no istovremeno predstavlja avangardnu novost u hrvatskoj historiografiji. I prije pojave glasovitih svjetskih historiografskih škola i pravaca, on je u Hrvatskoj 20-ih i 30-ih godina plasirao cjelovito zamišljenu i metodološki novu kulturno-povijesnu koncepciju časopisa koja i u današnje vrijeme zadržava svoju vrijednost.

Kako pisati biografiju povjesničara? Matasovićev *Životopis Mije Brašnića*

Biografije povijesnih ličnosti iznimno su zastupljen i popularan žanr od samih početaka historiografije. Kao jedan od nosivih historiografskih žanrova bio je predmet suvremenih epistemoloških, teorijskih i metodoloških kritika i rasprava u rasponu od primjerice usredotočenosti na isključivo istaknute (muške) ličnosti, približavanja privilegiranog pojedinačnog iskustva ili pak njegova prenamaglašavanja do problema (ne)mogućnosti povezivanja i prikazivanja pojedinačnog i općeg. Ti su prijepori rezultirali metodološki zanimljivim radovima ponajprije zbog širenja opsega subjekata povijesti koji postaju predmet biografske obrade, kao i načina njezine konceptualizacije. No u kojoj mjeri je taj pomak prisutan i u biografijama povjesničara i povjesničarki? Pritom treba uzeti u obzir da, kada povjesničar(ka) piše biografiju povjesničara ili povjesničarke, on(a) neminovno ostavlja trag vlastitog poimanja „zanata povjesničara“.

Polazeći od pretpostavke da su biografije povjesničara u suvremenoj hrvatskoj historiografiji pretežno rijedak, uvelike prigodan i uglavnom prilično konvencionalno koncipiran žanr, čini se zanimljivim propitati u kojoj je mjeri historiografski pristup Josipa Matasovića, opisivani kao kulturna povijest, našao mjesta u *Životopisu Mije Brašnića 1849-1883: prilogu povijesti hrvatske historiografije* (Zagreb, 1922). Detaljna analiza Matasovićeve jedine biografije nekog hrvatskog povjesničara usmjerit će se najprije na prikaz tradicije biografija povjesničara u hrvatskoj historiografiji (pri čemu će primjerice usporedba Matasovićevog teksta sa *Životom i djelovanjem Vjekoslava Klaića Petra Karlića* iz 1928. poslužiti za dodatno oslikavanje kako te tradicije tako i Matasovićeve biografije M. Brašnića), a zatim i na obilježja i kvalitetu Matasovićeve kulturne povijesti, u mjeri u kojoj su zastupljeni u *Životopisu Mije Brašnića*. Namjera je tako koncipiranog izlaganja ilustrativno uputiti na kritičko promišljanje s jedne strane biografija povjesničara i povjesničarki u hrvatskoj historiografiji, a s druge – iz perspektive teksta od kojeg bi se to možda manje očekivalo – značenja Matasovićeve kulturne povijesti, što je u središtu zanimanja najavljenog znanstvenog skupa.

Vladan JOVANOVIĆ

(Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd)

Filozofski fakultet u Skoplju – (ne)dobrovoljno stjecište jugoslavenske međuratne inteligencije

Glavni cilj rada je kontekstualizacija jedne značajne faze života i rada Josipa Matasovića (1924-1941), s obzirom da je u Skoplju stekao sva viša znanstvena zvanja (1924. imenovan za docenta povijesti novog vijeka, 1925. za izvanrednog, a 1932. za redovnog profesora). Iz Skoplja je uređivao zagrebački časopis "Narodna starina", u kome su radove objavljivale i njegove kolege sa skopskog fakulteta (Petar Bulat, Petar Kolendić, Ćiro Truhelka, Grga Novak, Aleksije Jelačić i dr.). U tekstu je predstavljen organizacijski razvoj Filozofskog fakulteta u Skoplju, od njegovog osnivanja 1920. pa do gašenja uoči Drugog svjetskog rata. Selektivna upisna i nastavna politika učinili su ovu ustanovu prosvjetno ambicioznom i nacionalno angažiranom, dok je socijalni i etnički sastav studentske populacije (75% Srba) ukazivao na moguću svrhu otvaranja fakulteta – školovanje djece tamošnjih činovnika. Iako zamišljen kao bastion režimske politike na jugu, Fakultet se tokom 1930-ih otrgao kontroli, pod udarom komunističke propagande koja je osvajala ne samo skopske studente već i profesore. Ako izuzmemo jednosmjerni nacionalni aspekt rada ove ustanove, njenim glavnim tekovinama mogu se smatrati rezultati u humanističkim i društvenim znanostima i disciplinama, kao i stvaranje visokoškolske infrastrukture koja će poslužiti i novim prosvjetnim vlastima u socijalističkom razdoblju. Značajan doprinos tome dali su profesori koji su po službenoj dužnosti dolazili u Skoplje iz najrazvijenijih sveučilišnih centara jugoslavenske kraljevine.

Tihana LUETIĆ

(Odsjek za povijesne znanosti HAZU, Zagreb)

Studentski dani Josipa Matasovića u svjetlu njegove korespondencije

Korespondencija povjesničara i arhivista Josipa Matasovića iz razdoblja njegovih studentskih dana za vrijeme boravka u Zagrebu, Beču i Zürichu prebogat je izvor informacija o Matasovićevoj visokoškolskoj izobrazbi, ali i o njegovom svakodnevnom i društvenom životu za vrijeme studija. Ona također pruža izvrstan uvid u studentsku svakodnevnicu i društveni život uopće u razdoblju pred početak Prvog svjetskog rata. Radi se o privatnoj korespondenciji s rodbinom, prije svega roditeljima, te prijateljima i kolegama, iz koje se iščitavaju brojni nepoznati detalji važni za njegovo obrazovanje, bogatu društvenu aktivnost te svakodnevno funkcioniranje izvan roditeljskog doma. Obradena korespondencija nalazi se u njegovom osobnom fondu u Hrvatskom državnom arhivu. Obuhvaća razdoblje do 1914. godine, a radi se o pismima razmijenjenim s roditeljima Mijom i Marijetom Matasović, te prijateljima, kolegama i suradnicima Ervinom Ružičkom, Antom Bosnićem, Mijom Kuhnerom, Fadilom Kurtagićem, Dionizom Plavkovićem, Josipom Podujem, Miroslavom Madirazzom, Julijem Wienerem, Ivanom Žilićem, Franom Galovićem, Otonom Heinzom, Milom Budakom, Vjekoslavom Bravarom, Marko Veršićem i krsnim kumom Josipom Brunšmidom. Teme koje se mogu iščitati iz njegovih pisama vezane su uz razne aspekte Matasovićeve studentskog života – od upisa studija, uvjeta nastave, predavanja i ispita preko svakodnevnih stvari kao to su stanovanje, prehrana, materijalne prilike, stipendije i potpore, do tema studentske dokolice, discipline, studentskih društava, te odnosa prema politici, posebice aktivnosti u *mladohrvatskom* pokretu.

Stjepan MATKOVIĆ

(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

Josip Matasović i „mladohrvatski“ pokret

Zahvaljući osobnoj ostavštini Josipa Matasovića, koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, može se vrlo dobro rekonstruirati njegov zamjetan udio u organizaciji „mladohrvatskog“ pokreta. Matasović se uz taj pokret politički osviještene mladeži čvrsto vezao već tijekom srednjoškolskih dana, a za vrijeme studija u Zagrebu bio je jedan od njegovih ključnih sudionika. U prvoj etapi pridonio je da se u Vinkovcima ustroji jedno od organizacijskih središta srednjoškolskih starčevićanaca, dok je u drugoj zaslužan za širu afirmaciju pokreta. U tom je smislu vrlo savjesno uređivao reviju *Mlada Hrvatska* (1910.) koja je bila zrcalo višeslojnih gledišta, navlastito zaoštrenih u pogledu težnje za osloncem u tradiciji starčevićanske ideje i prevladavanja brojnih kriza u redovima tadašnjih pravaških stranaka od aneksijske krize do izbijanja Prvoga svjetskog rata kada dolazi do „uzbuđenja duhova“. Matasović je podržavao pretresanje nedostataka u društvenom životu, liberalizam, nacionalizam, protuklerikalizam i suprotstavljanje ideji narodnog jedinstva, a osobito se zalagao da „mladohrvatski“ pokret ne bude samo dekor stranačkom vrhu, nego pozornica za oblikovanje modernog tipa intelektualca koji neće biti žrtva borbi osobnosti koje su trajno fragmentirale pravaštvo. U sklopu pokreta Matasović je održavao redovite kontakte s brojnim imenima koja će i kasnije imati važnu ulogu u hrvatskoj javnosti (Mile Budak, Juraj Šutaj, Fadil Kurtagić, Jozo Poduje i dr.), tako da se analizom njihove korespondencije još više rasvjetljavaju razni aspekti stanja u „mladohrvatskom“ pokretu.

Josip MILETIĆ

(Filozofski fakultet, Zadar)

Matasovićevo zanimanje za Reljkovićevo djela

U radu se obrađuje zanimanje povjesničara Josipa Matasovića za književno stvaralaštvo Matije Antuna Reljkovića. Konkretno, analizira se *Bilješka k izdanju Relkovićevoih Djela* u *Ljetopisu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1919.* u kojoj Matasović upućuje na dotadašnje propuste izdavača Akademijina izdanja *Relkovićevoih Djela*, u koja nisu uvrštene neke autorove pjesme, a koje su se nalazile u *Uspomenama na stari Brod* Ignjata Alojzija Brlića. Analizira se i Matasovićevo rasprava o različitim varijantama djela *Satir iliti divji čovik*.

Dino MUJADŽEVIĆ

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Rad Josipa Matasovića na objavljivanju osmanskih dokumenata fojničkog samostana

Hrvatski povjesničar i arhivist Josip Matasović (1892-1962.) u svojim istraživanjima koncentrirao se velikom većinom na rad na izvorima s područja Republike Hrvatske. Jedan od većih izuzetaka predstavlja njegov zamašni rad na objavljivanju i analiziranju dokumenata iz osmanskog razdoblja, sačuvanih u arhivu Samostana sv. Duha u Fojnici u Bosni i Hercegovini. Dokumenti (*Fojnička regesta*) i popratna studija (*Regesta Fojnicensia. Acta Turcica, Bosnensia et Latina*) objavljeni su 1927. (1930.) u serijskoj publikaciji *Spomenik Srpske Kraljevske Akademije* (67, drugi razred 53, str. 61-432). U ovom radu Matasović je objavio, što u cijelosti, što u sažetku, oko 3000 osmansko-turskih (dijelom prevedene na latinski, dijelom na hrvatski), latinskih i bosaničkih dokumenata nastalih u razdoblju između 1463. i 1878. godine. Među osmanskim dokumentima, koji sačinjavaju najveći dio zbirke koju je Matasović objavio, ističe se čuvena povelja o slobodi djelovanja franjevaca u Bosni koju je 1463. izdao osmanski sultan Mehmed II. Osvajač – za koju je Matasović kontroverzno ustvrdio da nije originalna - kao i bujuruldija (naredba) Skenderpaše iz 1486. Matasović je, premda nije poznao osmanski jezik niti imao osmanističku naobrazbu, postao priređivač jedne od najvažnijih zbirki za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine pod osmanskom vlašću, osobito njene katoličke komponente. Po svemu sudeći, prijevode osmansko-turskih dokumenata na hrvatski i latinski, kojima se Matasović služio, naručio je fojnički samostan još pod osmanskom vlašću ili nakon njenog prestanka u 19. stoljeću. Primjerice, poznato je da je osmansko-turske spise iz fojničkog samostana 1895. popisao izvjesni pisar Numan-efendija te je po svemu sudeći on autor dijela prijevoda.

Tihana PETROVIĆ LEŠ

(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Suzana LEČEK

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Tema žene u Matasovićevim istraživanjima

U bogatoj ostavštini Josipa Matasovića sačuvani su i razni materijali (poglavito novinski isječci i bilješke o literaturi) koje je prikupljao kako bi upotpunio svoje znanje i sliku o brojnim temama koje su ga zanimale. Među njima se nalazi i podskupina „Žene“. Polazeći od toga da je i sam izdvojio žene kao jednu od brojnih kulturoloških tema koje su ga zanimale, istraživanje želi odrediti mjesto koje je ova tema zauzimala u njegovom shvaćanju povijesti kao povijesti kulture u najširem smislu. Prvo pitanje na koje se pokušava odgovoriti odnosi se na prirodu njegovog zanimanja za ženske teme. Cilj je ustanoviti na koji je način prilazio temi žene (koliku ulogu pridaje toj temi, koje je izvore koristio, raspon „ženskih“ tema koje je prikupio). Drugo pitanje je prisutnost žene kao teme u njegovom uredničkom radu (*Narodna starina*), te kao treće, kako je Matasović tretirao ženske teme u vlastitim radovima.

Boban PETROVSKI

(Filozofski fakultet, Skoplje)

Fond "Filozofski fakultet" u DARM - najznačajniji arhivski izvor o karijeri Josipa Matasovića u Skopju

Rad se temelji na građi pohranjenoj u fondu "Filozofski fakultet" koji se nalazi u DARM (Državen Arhiv na Republika Makedonija), a sadrži dokumente povezane s dr. Josipom Matasovićem. U obimnom fondu (ukupno 25.816 dokumenata) nalaze se dragocjeni materijali koji su izvor za onaj dio života koji je ovaj renomirani hrvatski intelektualac proveo službujući na Filozofskom fakultetu u Skopju. U nastavnom pogledu to je najznačajnije razdoblje njegove karijere, tijekom kojeg je stekao prestižne nastavne titule, sve do zvanja redovnog profesora na sveučilištu.

Podaci o profesionalnom radu dr. Josipa Matasovića pohranjeni su najvećim dijelom u kutiji 13 fonda "Filozofski fakultet" (ukupno 723 dokumenata). U njoj su dosjei profesora i službenika fakulteta u razdoblju 1920.-1941., klasificirani azbučnim redoslijedom K-N (orig. K-H), među kojima je i profesionalni dosje dr. Matasovića.

Drago ROKSANDIĆ

(Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Matasovićeви inovacijski doprinosi vojnokrajiškoj historiografiji

U svojim vojnokrajiškim istraživanjima Josip Matasović nema ni prethodnika, ali niti izravnih slijednika. U vrijeme kada Matasović objavljuje svoje radove na vojnokrajiške teme, historiografija o Vojnoj krajini stagnira nakon uzleta u 19. stoljeću, a Matasovićev interes za kulturne i društvenogospodarske teme čini teško održivim kontakt s, u biti, vrlo tradicionalističkom i de facto apologetskom historiografijom. Otuda njegova potreba da sa svojim senzibilitetom za „sitnu povijest“ i „malog čovjeka“ počne stvarati „novu vojnokrajišku historiju“. U njoj se detalji iz svakodnevice ne gube u ahistorijskoj anonimnosti jer Matasović svoje „mikrohistorijske“ interese uvijek relacionira spram dominantnih, „makrohistorijskih“ procesa. K tome, „mali čovjek“ u Matasovića nije isključivo statusno podređeni. Dapače, od običnih krajišnika do grofa Sermagea, preko kapetana Relkovića do „malih“ krajišnika, svi se oni, svaki u svome vremenu, kreću u ovome nemirnom stoljeću u potrazi za ljudskim spokojem i boljitkom. Dakle, Matasovićeve inovacije su spontane, ali istovremeno dubinski inovativne. U tome su mu išle na ruku izuzetne specijalizacije u pomoćnim znanostima, što njegove vojnokrajiške radove čini atipičnima u suvremenoj vojnokrajiškoj historiografiji.

Teodora SHEK BRNARDIĆ

(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

Matasovićev koncept kulturne povijesti u djelu *Iz galantnog stoljeća*

Kada je 1921. objavljeno djelo Josipa Matasovića *Iz galantnog stoljeća*, ono je predstavljalo značajnu novost u ondašnjoj tradiciji hrvatske historiografije. U njemu je, naime, prvi put naglasak stavljen na kulturnu, a ne na političku komponentu povijesti hrvatskoga ranonovovjekovnog plemstva. U istraživanju je analiziran politički kontekst vremena poslije Prvoga svjetskog rata u kojem je objavljena knjiga, identificiran je Matasovićev koncept kulturne povijesti i kulture, definirane su značajke rokoko-kulture koja je u središtu piščeva interesa, te konačno analizirane njezine kulturne i društvene manifestacije u Europi i u Hrvatskoj 17. i 18. stoljeća.

Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ

(Zagreb)

Josip Matasović o Habsburgovcima

Josip Matasović spada među najzanimljivije hrvatske kulturne povjesničare 20. stoljeća. Njegov bogat historiografski opus obuhvaća raznovrsne teme koje sežu od srednjovjekovne povijesti do povijesti 19. stoljeća. Osobito važan dio tog opusa pripada povijesnoj analiza kulturnih, društvenih i gospodarskih problema 18. stoljeća. To razdoblje, kojemu se često i prema Matasoviću dodaje pridjevak „galantno“, izravno je povezano s razdobljem koje je u austrijskoj historiografiji poznato pod nazivom Heldenzeitalter – „vrijeme junaka“ u Habsburškoj Monarhiji. Iako Matasovićev narativ u većini njegovih djela nije usko vezan za političku događajnicu nego je usmjeren na „malu historiju“, u njegovim su djelima habsburški vladari, od Leopolda I. do Marije Terezije, bitni protagonisti. Matasović ne preže niti pred ocjenom za Hrvatsku udaljenih bečkih vladara, ali ni pred analizom osobe poput princa Eugena Savojskog ili kneza Metternicha. Na taj način Matasović stvara jednu zanimljivu galeriju likova, živopisno i oštro interpretirajući vladarske kuće Habsburg odnosno Habsburg-Lothringen i njihovo značenje za hrvatsku povijest. Pritom je interesantno usporedno pratiti Matasovićeve političke afinitete – kao gimnazijalac je naime već uspostavio suradnju s časopisom *Mlada Hrvatska* pravaške orijentacije - i odraze tih stavova u njegovim najvažnijim historiografskim djelima.

Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Matasović kao istraživač gospodarske povijesti

U radu će autorica prikazati Josipa Matasovića kao istraživača gospodarske povijesti, koji je uglavnom objavljivao u međuratnom razdoblju do 1940. pa ne pripada poslijeratnim povjesničarima. Stoga je naglasak stavljen na njegove vrijedne radove koji pripadaju starijoj prijeratnoj hrvatskoj historiografiji, koja je probleme ekonomskog i socijalnog razvitka Hrvatske i njihovu obradu stavljala uglavnom na rub svojih interesa. Ovaj rad želi istaknuti Matasovićeve kulturno-povijesne zahvate u obradi tema gospodarske povijesti, stavljajući ekonomsko-povijesnu građu u središte pozornosti samostalnih istraživanja, objavljujući ih u znatnom broju manjih ili većih priloga na stranicama časopisa, posebice u „Narodnoj starini“, časopisu za povijest i etnografiju koji je Matasović uređivao i financirao njegovo objavljivanje, ili zbornika pojedinih ustanova u Hrvatskoj, kao i u zasebnim monografskim izdanjima.

Dinko ŽUPAN

(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Od Burckhardtove *Kulture renesanse u Italiji* do nove kulturalne povijesti

Izlaganje je zamišljeno kao opći pregled do sada istraživanih kulturalno-antropoloških tema u svjetskoj kulturalnoj povijesti, kao i pregled glavnih metodoloških koncepcija koje su usmjeravale ta istraživanja. Pregled započinem s prikazom tri temeljna djela rane kulturalne povijesti: Burckhardtovom *Kulturom renesanse u Italiji* (1860), Weberovom *Protestantskom etikom* (1904) i Huizinginom *Jeseni srednjeg vijeka* (1919). Zatim ću prikazati paradigmatičko djelo *O procesu civilizacije* (1939) njemačkog sociologa Norberta Eliasa. Nakon prikaza Eliasovog koncepta društvenog utjecaja na samokontrolu pojedinaca, prikazat ću koncept Foucaultove teorije moći, koja je također imala velik utjecaj na obradu tema iz kulturalne povijesti. Nakon Michela Foucaulta izlaganje ću usmjeriti prema kulturalnoj teoriji Michela de Certeaua i njenom utjecaju na istraživanje svakodnevnog ponašanja preusmjerila na istraživanje svakodnevnih praksi. Istraživanje praksi dovodi me do nove kulturalne povijesti s čijim ću glavnim koncepcijama i istraživačkim temama završiti prikaz izlaganja.

Bilješke

Priredili:

Suzana Leček i Stanko Andrić

Grafička priprema:

Krešimir Rezo

Tisak:

Grafika d.o.o. Osijek

Održavanje znanstvenog skupa potpomoglo je
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

Slavonski Brod, studeni 2012.